

A TURIZMUS HATÁSA EGY KISVÁROS FUNKCIONÁLIS VÁLTOZÁSAIRA – MÓRAHALOM PÉLDÁJA¹

MARTYIN ZITA

THE IMPACT OF TOURISM ON THE FUNCTIONAL CHANGES OF A SMALL TOWN –
THE CASE OF MÓRAHALOM

For strengthening or transforming the previous role of the settlement more and more town put emphasis on tourism developments due to the increasing role of tourism in the national and global economy. The evolving tourism infrastructures change the internal structure of the towns: the frequented parts are developed, renewed for tourists. In addition, the indirect effects of tourism – the increasing employment, the attraction of the population and the expansion of the urban functions – also make some changes in the towns.

The paper presents the case of Mórahalom, which is a small town in Southern Hungary, close to Szeged. Mórahalom initially was an agricultural settlement, however in the last decades it has changed significantly, mainly due to the investments into spa industry. Not only its roles but also its urban functions were expanded. This paper aims to present a successful urban development case – through the example of Mórahalom –, where the strengthening of the tourism functional expansion was created. The earlier pattern of land use and the built environment has been changed, more and more brownfield lands or old buildings are transformed for tourism, hence transforming the town's functions at the same time.

During the research my main questions were: How did the developments in the past decade influence the development of the town? How did new functions appear in the settlement and what are these functions? In order to answer my questions I made content analysis on the local media and analysed the statistical data from the Hungarian Central Statistical Office and from the Local Government. The study is also based on field observation and interviews with local residents and experts.

The statistical data proves that in Mórahalom tourism has contributed to urban renewal and economic prosperity as well. In the past decade tourism transformed the spatial structure of the town: the number of buildings related to tourism is increasing, the vast majority of these buildings are concentrated in the city centre – close to the spa –, and the buildings with other functions more likely to appear in the edge of the town. More and more people started businesses, opened private accommodations or got a job related to tourism. In contrast to the other suburban settlements of Szeged, the population of Mórahalom is dynamically increasing, in the recent years a whole new residential area emerged. The townscape is renewed; the image of the town became uniform. According to the interviews the local residents are satisfied with the town, up to now did not appear any larger-scale conflicts, they are basically proud of their settlement and their identity strengthened over the years.

¹ A kutatás az Európai Unió és Magyarország támogatásával a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretei között valósult meg.

BEVEZETÉS

A turizmus nemzetgazdaságban betöltött szerepének felértékelődésével egyre több város helyez hangsúlyt az idegenforgalomra, ezáltal átalakítva vagy megerősítve a település korábbi szerepkörét. A turizmus számos módon befolyásolhatja az épített környezetet, például a turisztikai célterületeken csökkennek a korábbi (hagyományos) terület használati módok és nő a beépített területek aránya (*MARTONNÉ – SZILÁGYI 2008*), erősödik a település rekreációs funkciója (*CSAPÓ – KOCSIS 2006*). A turizmus fellendítése érdekében számos történelmi városközpontot felújítottak, vagy új funkciókkal bővítettek ki (pl. Debrecen, Hajdúszoboszló). De nemcsak nagyvárosaink, hanem kisebb településeink is egyre nagyobb gondot fordítanak a településkép javítására a turistaforgalom növelése érdekében (*MICHALKÓ et al. 2009*).

Mórahalom, melyet jelen tanulmány példájának választottam, jól tükrözi mindazt a változást, amelyet az idegenforgalom megjelenése eredményezhet. A kezdetben alapvetően mezőgazdasági jellegű tanyás település ugyanis az elmúlt évtizedben, elsősorban a fürdő fejlesztéseinek köszönhetően, jelentősen átalakult, bővült a város szerepköre. A város egészségturisztikai célterületté vált, megújult, és számos épület funkcióváltáson ment keresztül.

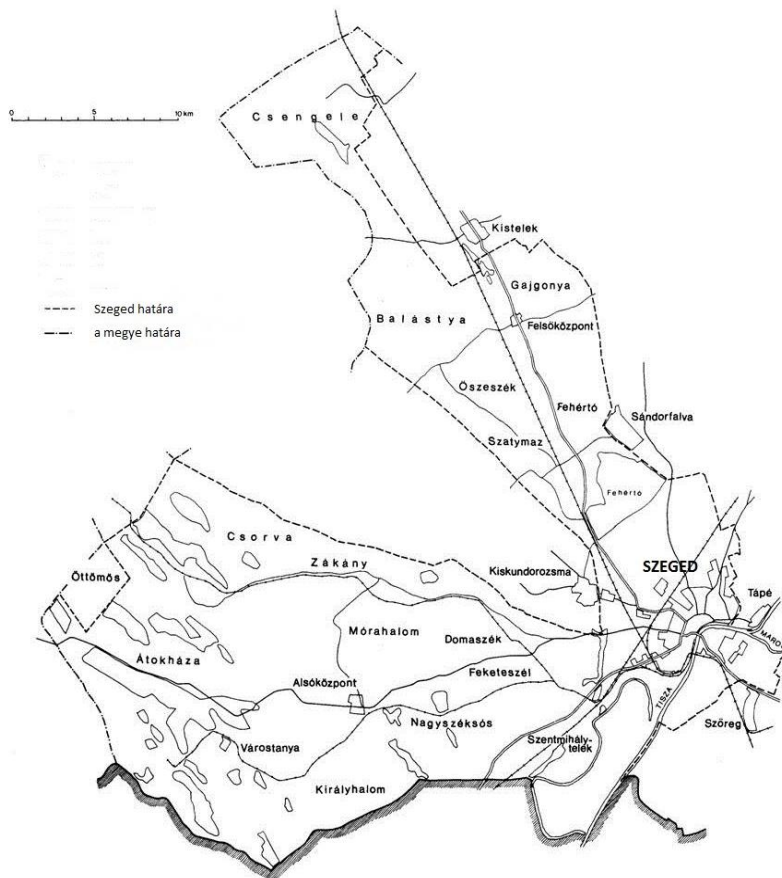
A tanulmány célja Mórahalom példáján keresztül bemutatni egy, a turizmus erősítése érdekében létrejövő, sikeres funkcióbővítő városfejlesztést. A tanulmány készítése során arra kerestem a választ, hogy az elmúlt évtized fejlesztései hogyan hatottak a település fejlődésére? Milyen új funkciók jelentek meg Mórahalmon és hogyan? A kérdések megválaszolásához a KSH-tól és a városi önkormányzattól kapott statisztikai adatokat elemeztem, valamint terepi felmérést végeztem (mely során elsősorban a beépítések milyenségét, a házak állapotát, típusát figyeltem meg) és interjúkat készítettem helyi lakosokkal, szakértőkkel.

1. MÓRAHALOM VÁROS KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE

Mórahalom, mely a 20. század közepéig nem is volt önálló település, hosszú fejlődési út eredményeként vált várossá, kezdetben kistérségi, majd járási központtá. Enyedi szavaival élve tehát, ma már egy olyan „központi helyről” van szó, mely nem mindennapi specializált szolgáltatásaival, igazgatásával központjául szolgál az őt körülvevő falvaknak (*ENYEDI 2012*).

Bár Mórahalom, mint város csak rövid történelmi múltra tekint vissza (*BOROS et al. 2007*), az a folyamat, ahogyan várossá vált, említésre méltó. Mórahalom mai helyén a 19. században tanyák sorakoztak, és mivel köztudott, hogy a tanya nem önálló településforma, hanem a hozzá tartozó földbirtokokkal együtt valamely város függvénye (*BECSEI 1983*), így egészen a 20. század közepéig közigazgatásilag Szegedhez tartozott (*1. ábra*).

1. ábra: Szeged külterületei, tanyavilága (1920-1941)
 Figure 1: The periphery and scattered farms of Szeged (1920-1941)

Forrás: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/szeged

A 19. század elején mintegy 210 család lakott itt, akik főként szőlőműveléssel foglalkoztak – ennek emlékét őrzi a város címere is (zöld alapon sárga szőlőlevél és rajta egy szőlőfürt). Amikor az 1879-es nagy árvíz teljesen elpusztította Szeged belterületeit (KÓSZEGFALVI 2012), az otthontalanná váltak jelentős hányada költözött ki a tanyavilágba, így aztán Tisza Lajos árvízvédelmi biztos javasolta Alsó- és Felsőtanyára egy-egy közigazgatási központ létrehozását. Így nőtt ki Mórahalom a Szegedhez tartozó tanyavilágból, és lett önálló tanyaközpont 1892-ben Alsóközpont néven (MÉSZÁROS 1997; CSATÁRI 2013).

Már az első világháború után többeket foglalkoztatott az önálló községgé alakulás gondolata, de egyrészt féltek a pénzügyi gondoktól, amik fellépnek, ha teljesen elszakadnak a várostól, másrészt Szeged sem igazán támogatta a községesítést. Végül 1950-ben lett önálló község Mórahalom (nevét a Szegeden élő Móra családtól kapta, akik a településen található Móra-domb első tulajdonosai voltak). Az 1960-as népszámlálás adatai szerint lakossága akkor 6142 fő volt, ebből a belterület lakossága 1799 fő. Az 1960-

as évekbeli erősen mezőgazdasági jellegét mutatja, hogy a lakosság 80%-a földművesként dolgozott (SZÉCSY 1967).

Mórahalmot 1970-ben nyilvánították nagyközséggé, majd városi rangot 1989. március elsején kapott, ami azért is volt jelentős, mert a várossá nyilvánítás az esetek többségében segíti a településföldrajzi értelemben vett várossá válás folyamatát is (TÓTH 1997; TÓTH 2008; PIRISI 2008). Alig akad az Alföldön olyan település, ami hasonló fejlődést produkált volna, vagyis hogy a kizárólag tanyás településformától bő egy évszázad alatt eljutott a várossá válásig (JUHÁSZ 1992).

Napjainkra a település még mindig őrzi tanyasias identitását, de ez jelentősen visszaszorult, a külterületi lakosok aránya 70%-ról 25%-ra csökkent. Bár agrárjellegét megőrizte, jelentősen bővült a szerepköre: ma már fontos turisztikai célterület is. Mivel a városban bekövetkező legjelentősebb változások az idegenforgalom kialakulásához köthetőek, ezért a következő fejezetben ennek részletezésére térek ki.

2. AZ IDEGENFORGALMI FUNKCIÓ KIALAKULÁSA MÓRAHALMON

Gyakori, hogy kisebb városokban egy-egy funkció erősen kidomborodik (MENDÖL 1963; KŐSZEGERALVI – TÓTH 2001), Mórahalom esetében ez a korábbi agrár- és lakófunkció mellett az utóbbi évtizedben egyértelműen az idegenforgalmi szerepkör lett. Mórahalom jó példa lehet a funkcióbővítő városfejlesztésre, hiszen ezen stratégiák célja a városi területek akcióterületi alapú integrált megújítása a város aktivitásának és vonzerejének növekedése érdekében². Ennek során egyes funkciókat megerősítenek, vagy szükség esetén bővítik azokat, ahogy Mórahalom esetében a mezőgazdasági szerep mellett az új beruházásoknak köszönhetően megjelent a gyógy- idegenforgalmi funkció is. Ez utóbbi kialakulása elsősorban a város fő vonzerejének, a fürdő fejlesztéseinek köszönhető, mely fejlesztések okát és következményeit a következőkben mutatom be.

Jelenleg a fürdőturizmus az egészségturizmus egyik leggyorsabban növekvő ága (GUSTAVO 2010; MAK *et al.* 2009), de nem újkeletű turisztikai termékről van szó, hiszen a termálfürdők már a római korban is kedvelt úti célnak számítottak, a megfelelő ásványianyag-tartalmú vizek egészségre gyakorolt hatásai évszázadok óta ismertek (SMITH – PUCZKÓ 2010; PÁL – UZZOLI 2013). Ahhoz persze, hogy egy település tényleg gyógyhellyé, egészségturisztikai célterületté váljon, szükség van a megfelelő természeti adottságokra is. Magyarország különösen jó adottságokkal rendelkezik e téren, termálfvízkészlete világviszonylatban is jelentős (BENDER 2005, KRUPPA 2005). Az egészségturizmus népszerűségére nem csak hazánk természeti adottságai, hanem a nemzetközi turisztikai trendek is kedvezően hatnak, vagyis az idősök növekvő részvétele, az egészségtudatosság és a nyugodtabb kikapcsolódás igényének fokozódása (KISS – TÖRÖK 2001; MESTER 2003; GARCÍA-ALTÉS 2005; AUBERT – BERKI 2007). Ezeket a természeti adottságokat és a kedvező külső trendeket kihasználva a 2000-es évektől hazánk jelentős támogatásban részesített több, már hagyományos vagy feltörekvő

² Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium, Területfejlesztésért és Építésügyért felelős Szakállamtitkárság (2009): Városfejlesztési Kézikönyv

fürdővárost, köztük Mórahalmot is. A település funkcionális változásainak megértéséhez szükséges a fürdő változásainak megismerése, melyre az alábbiakban térek ki röviden.

A város központjában elhelyezkedő közfürdő 1964-ben nyílt meg, majd a tervszerű fejlesztések 1999-ben kezdődtek egy fedett tanmedence és gyógymedence kialakításával. Innentől kezdve évről-évre újabb fejlesztések átadására került sor (a Széchenyi Terv és a PHARE nyertes pályázatainak köszönhetően), hol kisebb, hol nagyobb volumenű beruházásokkal. 2002-ben egy 50 millió Ft-os beruházás keretében elkészült a kültéri úszómedence új burkolata és vízforgató-rendszere, valamint ugyanebben az évben a létesítmény megkapta a gyógyfürdő minősítést, országosan 41.-ként. 2003-ban megépült egy kültéri gyógymedence és az új, 3 szintes főépület, ezzel jelentősen megváltoztatva a fürdő korábbi arculatát (1. kép). 2004 májusában következett be a legnagyobb medencebővítés, a megújulás következtében a komplexum új nevet is kapott, innentől nevezik Erzsébet Mórahalmi Gyógyfürdőnek. 2005-ben újabb medence átadására kerül sor, mellyel a fürdő összes vízfelülete eléri a 2200 m²-t, befogadó kapacitása pedig a 4700 főt. 2006-ban gyógyfürdő kategóriában az akkori legmagasabb, 4 csillagos minősítést nyerte el a mórahalmi fürdő.

1. kép: A mórahalmi fürdő épülete 1964-ben (bal) és 40 évvel később (jobb)

Photo 1: The building of the spa of Mórahalom in 1964 (left) and 40 years later (right)

Forrás: www.morahalom.hu

A legújabb nagyberuházás 2010-ben volt: az új fedett gyermekfürdő- és szaunavilágnak köszönhetően még 3000 m²-rel bővült a fürdő területe³. Így napjainkra a főszezonban már több mint 2700 m² vízfelülettel és közel 10 ezer fős befogadó kapacitással várja a látogatókat. Összességében tehát, míg 1998-ban még csak 3 szabadtéri és 2 fedett termálvizes medencével rendelkezett a mórahalmi fürdő, ma már 14 fedett, 7 szabadtéri medencére és 11 szaunára bővült a kínálata, szolgáltatásai pedig megsokszorozódtak.

Azt, hogy a fürdő fejlesztéseinek köszönhetően fellendült a településen a turizmus, a statisztikai adatok is alátámasztják. A fürdő vendégforgalma 10 év alatt hatszorosára nőtt (2003: 70 552 fő, 2012: 411 992 fő⁴), így az önkormányzat, mint a fürdő tulajdonosa egyre nagyobb bevételhez jutott, melyet további fejlesztésekre forgathattak vissza. De nem csak az egy napra érkező fürdővendégek száma nőtt meg a településen, hanem a

³ <http://www.erzsebetfurdo.morahalom.hu/partnerinfo/afurdorol/furdotortenet/>

⁴ Mórahalom Város Önkormányzata

vendégéjszakák száma is. Ez 10 év alatt 48-szorosára nőtt (2001: 1 061; 2011: 51 023 vendégéjszaka), a TeIR adatai szerint az eddigi legtöbb vendégéjszakát (66 521) 2013-ban töltötték el Mórahalmon, így a vendégéjszakákat tekintve évről-évre csak Szeged előzi meg a megyei rangsorban. A megnövekedett turistaforgalom szálláshelybővítést is igényelt. Kereskedelmi szálláshely egészen 2011-ig csak egy volt a településen, ez a fürdő közvetlen szomszédságában lévő 3 csillagos Thermál Panzió, viszont Csongrád megyében egyedülálló módon, ugrásszerűen nőtt meg a magánzálláshelyek száma Mórahalmon. Míg 2001-ben csupán 7 család foglalkozott szállásadással, 10 évvel később már közel 80. 2011-ben egy újabb kereskedelmi szálláshely nyílt a településen, a 4 csillagos Colosseum Hotel, majd 2015 áprilisában a 3 csillagos Elixír Medical Wellness Hotel, így a férőhelyek száma a településen meghaladja a 900 főt (ebből a magánzálláshelyek férőhelyeinek száma 680 fő), ami igen jelentősnek mondható egy 6000 fős kisvárosban. A szálláshelyek bővülésével és a vendégéjszakák növekedésével megnőtt a város idegenforgalmi adóbevétele is, 10 év alatt több mint 5000-szeresére nőttek a város bevételei (2000 Ft-ról 8 millió 700 ezer Ft-ra). A turisztikai élet jelentős felpezsdülése, a szálláshelyek kialakítása az épített környezetben jelentős változásokat okozott, melyeket a következő fejezetben fejtek ki.

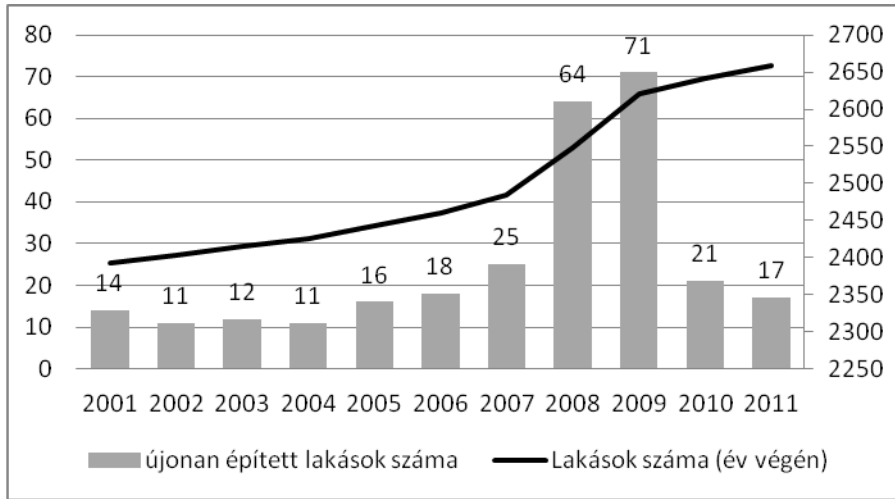
3. TURIZMUS ÁLTAL INDUKÁLT VÁLTOZÁSOK MÓRAHALMON

3.1. VÁLTOZÁSOK A TELEPÜLÉSI STATISZTIKÁK TÜKRÉBEN

Természetesen nem bizonyítható, hogy a következőkben leírt változások csak a turizmusnak köszönhetőek, több mint valószínű, hogy nem kizárólag annak, hiszen a változásokat számos külső (pl. pályázati lehetőségek) és belső (pl. egy agilis vezető) tényező is befolyásolja. A következő adatok csupán arra próbálnak rávilágítani, hogy egy település, amely a turisták számára vonzó milyen fejlődésen mehet keresztül és ezáltal hogyan válhat a helyiek, kiköltözők számára is egyre vonzóbbá. Erre utal, hogy a település lakásállománya 2001 és 2011 között 11%-al nőtt (2392-ről 2658-ra), mely a megyei (+6%) és regionális (+4%) lakásállomány változásánál egy dinamikusabb változást jelent. A legnagyobb „építési boom” 2008-ban (64 lakás) és 2009-ben (71 lakás) volt, ebben a 2 évben több lakás épült (135 db), mint az előtte lévő 10 évben (125 db) összesen (2. ábra), ami az időközben begyűrűzött válságnak köszönhetően még komolyabb eredményként könyvelhető el.

A lakónépesség 2001 (5550 fő) és 2011 (6067 fő) között közel 10%-al nőtt, 2010-ben éri el az eddigi csúcstól 6090 fővel, 2011-ben már némileg csökken, csak 6067 fő. A lakónépesség számának növekedését is több tényező befolyásolhatja, így például – mivel Szeged szomszédságában lévő településről van szó – a szuburbanizáció, mely valóban pozitív vándorlási egyenleget eredményez a Szeged környéki településeken. Azonban ha összehasonlítjuk Mórahalom vándorlási egyenlegét a környező településekével, akkor jól látható, hogy a turistáknak vonzó kisváros a kiköltözők számára is vonzóbb környezetet jelent (3. ábra).

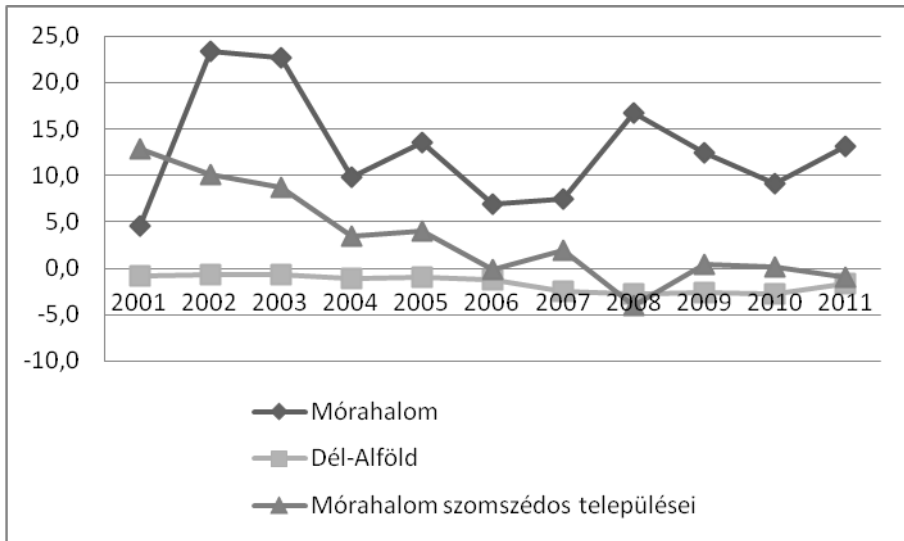
2. ábra: A mórabalmi lakásállomány változása 2001-2011 között
 Figure 2: The changes in the number of dwellings in Mórabalom (2001-2011)

Forrás: KSH, TeIR adatok alapján saját szerk.

3. ábra: Vándorlási egyenleg változása Mórabalmon és a környező településeken (1000 főre) 2001-2011 között

Figure 3: The change of the migration balance in Mórabalom and in the surrounding settlements (for thousand inhabitants) (2001-2011)

Forrás: KSH, TeIR adatok alapján saját szerk.

A népesség strukturáját tekintve az országos demográfiai trendeknek megfelelően Mórahalom lakossága is öregedik. Az öregedési indexe (124,8%) jobb, mint a regionális átlag (127,2%), de rosszabb, mint az országos átlag (114,7%). Ugyanez igaz a természetes fogyására is (-5,3): az országos (-4,0) átlagtól elmarad, de a regionális átlagnál jobb (-5,8). A munkaerő-piaci helyzetet vizsgálva megállapítható, hogy míg korábban a lakosság közel 80%-a kizárólag mezőgazdasági munkából élt, a foglalkozási szerkezet ma már jóval differenciáltabb, hiszen a turizmusnak jelentős munkahelyteremtő, szerkezet átalakító hatása volt, a szolgáltatás szektorban foglalkoztatottak száma rohamosan nő. Ezt bizonyítja a növekvő vállalkozási kedv is, a regisztrált vállalkozások száma 400-ról 10 év alatt 1752-re nőtt, a regisztrált egyéni vállalkozások száma pedig 2001 és 2011 között több mint ötszörösére növekedett (315-ről, 1583-ra). Azonban megjegyzendő, hogy a működő vállalkozások számában már nem észlelhető ez a dinamizmus, a megyei és regionális trendekhez hasonlóan azok száma csak csekély mértékben változott.

3. 2. A TELEPÜLÉS FUNKCIONÁLIS SZERKEZETÉBEN BEKÖVETKEZETT VÁLTOZÁSOK

A statisztikákban megfigyelhető változások tetten érhetők a település méretében, a város arculatában, épületeinek funkcióiban is. Például a lakások fentebb említett számának jelentős növekedése 10 év alatt egy egészen új lakóövezet kialakulását eredményezte a településen (4. ábra), melyet Mórahalom-Fölsővárosként neveztek el. Míg 2001-ben még a hagyományos területhasználati módok jellemezték ezt a térséget (rét, szántó, legelő), 2011-re jelentősen beépült, több mint 100 új ház és lakás (a teljes lakásállomány 5%-a) található ezen a településrészen. Az itt épült házak többsége amerikai stílusú, földszintes családi ház, de a kisebb kereszttutciókban egyforma sorházakat is találhatunk. A terepbejárás során tapasztaltak alapján elmondható, hogy az itt élő családok döntő többsége fiatal, kisgyermekes.

4. ábra: Műholdkép Mórahalom délkeleti részéről 2001-ben (bal) és 2011-ben (jobb)

Figure 4: Satellite imagery from the south-eastern part of Mórahalom in 2001 (left) and 2011 (right)

Forrás: Google Earth alapján saját szerk.

A turizmus fellendülése, de még inkább a városiasodás a kereskedelmi funkció erősödését is magával hozta Mórahalmon. A vállalkozási kedv élénkülése egyrészt kimutatható volt a statisztikákban a vállalkozások számának növekedésével, másrészt az is jelzi, hogy a városban egyre több a kiskereskedelmi üzlet, szolgáltató (ezt a megkérdezett helyi lakosok egyöntetűen kiemelték, a KSH adatai alapján azonban a növekedés nem kimutatható). A településen sokáig csak 2 nagyobb élelmiszerbolt üzemelt, majd 2010-ben megnyílt a CBA Cent a város szélén, emellett a legtöbb központban felújított ház aljában üzletsorok nyíltak, számos pékség, butik jelent meg a fürdő közelében. Érdekes azonban, hogy a vendéglátóegységek száma csak a fürdő területén belül növekedett, a városban csupán egy étterem működik (a hotelek saját éttermein kívül), mely jól tükrözi a fürdő dominanciáját a település idegenforgalmában.

Mórahalmon számos példa található funkcionális konverzióra is, hiszen a turizmus erősítése érdekében több, korábban más céllal működő épületet turisztikai funkcióval láttak el és a középületeket a fürdőtől, illetve a központtól távolabb helyezték el. Erre lehet példa a régi rendőrség épülete, mely a központban helyezkedett el, a fürdő közvetlen szomszédságában. 2003-ban a városközponttól távolabb megépítették az új, többszintes rendőrségi épületet, a központban lévő 2 kisebb épület pedig használaton kívülre került. Később az egyik épületet lebontották és a helyén zöldterülettel bővítették a fürdő területét, a másik épületet pedig raktárnak használta a fürdő. Majd 2009-ben egy nagyszabású beruházás keretében megindult a már említett 4 csillagos wellness szálloda (Colosseum Hotel) építése azon a területen. A beruházás 2,5 milliárd forintba került, a munkálatok 2011 áprilisára fejeződtek be. A szálloda összesen 174 férőhelyet tud biztosítani az ideérkező vendégeknek, 77 szobával, 5 lakosztállyal, 2 részből álló étteremmel, wellness részleggel, szaunákkal és medencékkel és egy konferencia teremmel. Megemlítendő az is, hogy a beruházás okozta funkcióváltás nem korlátozódott erre a területre, ugyanis helyszűke miatt a szállodához tartozó parkolót már csak az utca túloldalán lévő 2 önkormányzati bérlakás kertjének beépítésével tudták megoldani.

A gyógyturizmus erősítését szolgálja az a funkcióváltás is, mely a régi gyógyszerár és szakrendelő épületét – melynek emeletén önkormányzati bérlakások voltak – Kistérségi Egészségügyi Központtá és járóbeteg szakellátóvá alakította. Az épület emellett közvetlen átjárást is biztosít a fürdő gyógyászati recepciójára, innen tudnak a gyógyvendégek kezelőlappal a fürdő területére belépni, illetve időpontot kérni és foglalni. Az új egészségközpont és a szálloda között már csak egyetlen régi épület maradt, az önkormányzat hivatali épülete, de a városvezetés 2012 telén átadta az új, többszintes Városháza épületét a fürdőtől távolabb, így a régi hivatal helyén 2015 áprilisában megkezdhetette működését a már említett Elixír Medical Wellness Hotel. Az új épület lehetővé tette azok számára is a kezeléseket igénybe vételét, akik nem beutalóval érkeznek a fürdőbe, továbbá segítségével a szállodától egészen a fürdőig fedett épületeken keresztül juthat el a vendég. A szállodák, az új városháza és a mellette elhelyezkedő lakóépületekkel a település központjában már megjelenik a vertikális tagozódás is.

Átalakult funkcióra lehet példa a fürdő bejáratával szemköztü utcában elhelyezkedő csökkent munkaképességűek számára kialakított régi Kinder gyár is, melynek helyén ma már Turisztikai Desztináció Menedzsment Iroda üzemel. Szintén ebben az utcában a régi óvoda épülete helyén, ma lakófunkcióval, vendégszobákkal üzemelő épületegyüttes van, melynek földszintjén üzletsorok és cukrászda épült (pont a fürdő bejáratával szemben). Ezek a fejlesztések azért is említésre méltóak, mert Magyarországon a barnamezős

területek turisztikai célú fejlesztései egyelőre ritka jelenségnek számítanak, az önkormányzatok számos esetben a zöldmezős beruházásokat részesítik előnyben (CSAPÓ – PINTÉR 2015).

Természetesen nem mindenhol történt funkcióváltás, van, ahol ugyanazt a szerepet töltik be az épületek, viszont szinte minden esetben megújult külsővel. Erre lehet példa az autóbusz-állomás is, melyet felújítottak, új épülettel és szolgáltatásokkal (például váróterem, büfé) bővítettek. Ez azért is volt szükségszerű, mert Mórahalom autóbusszal több irányból is közvetlenül, jól megközelíthető, ezért a vendégek jelentős része, főként az idősebbek (akiknek az utazás már díjmentes) autóbusszal érkeznek a városba. Az általános iskolát is fejlesztették, szakközépiskolával bővítették, külsejét a város arculatához igazítva modernizálták. A tanulható szakmák is most már a turizmust szolgálják (mezőgazdasági szakmunkás képzésről áttért masszőrök, vendéglátók képzésére). A korábban is művelődési házként üzemelő rendezvényházat felújították, kibővítették, ennek munkálatai 2003-ban fejeződtek be, amikor egy konferenciateremmel, és egy 300 fős színházteremmel bővült az épület. Azóta minden évben a kultúrház udvarában rendezik meg a Homokháti Sokadalom nyári rendezvénysorozatot, mely főként a környező települések lakosainak körében népszerű, de egyre több turista is ekkorra időzíti nyaralását.

Összefoglalva a legjelentősebb funkcionális változásokat Mórahalmon, elmondható, hogy a település lakóterülete jelentősen bővült, a közszolgáltatások áthelyeződtek a városmagtól és a fürdőtől, mint legjelentősebb turisztikai vonzerőtől, távolabb, helyüket pedig kereskedelmi szálláshelyek, egészségturisztikai szolgáltatásokat nyújtó intézmények vették át. A mezőgazdasági funkció továbbra is jelen van a településen, azonban sokak számára kiegészítő jövedelem forrásként megjelenik az idegenforgalom (elsősorban a szálláshely-szolgáltatás), a látogatottság és az életszínvonal emelkedésével pedig erősödik a kereskedelmi funkció is a településen.

4. A VÁLTOZÁSOK ÉRTÉKELÉSE A HELYIEK SZEMÉVEL

Az eddig említett változások azok, amelyek a másodlagos forrásokból (statisztikai adatok, szakirodalom, helyi média anyagai) és a terepbejárások során lesűrhetők. Kutatásom során azonban arra is kíváncsi voltam, hogy hogyan élik meg és értékelik a változásokat az ott élő lakosok. Ehhez a helyiekkel készített interjúk anyaga nyújtott információkat, melyeket jelen fejezetben foglalom össze.

A tanulmány megírásáig 5 félig strukturált interjút készítettem, mely során olyan helyi lakosokat kerestem fel, akik a városban bekövetkező változásokat átértékelték és valamilyen módon szorosabban kapcsolódtak az eseményekhez, mint egy átlagos lakos (például régen, vagy most városi köztisztviselő, a fürdő közelében élő, vendégházat üzemeltető lakos).

Az interjúpartnerek egyetértettek abban, hogy rengeteget változott Mórahalom az elmúlt 10 évben, megújult, megszépült, „*komfortosodott*”. Az interjúpartnerek szerint ehhez nagyban hozzájárult a turizmus fejlődése. Megítélésük szerint a változásoknak zömében nyertesei voltak, az egyik interjúpartner így fogalmazott: „*akik a turizmussal, vendéglátással kívántak foglalkozni mindenképpen nyertesei, de akár úgymond az ingatlantulajdonosok is, hisz az*

ingatlanuk értéke növekedett” (L interjúpartner, férfi, képviselő). De nyertesnek tartották az Önkormányzatot is, aki a turizusból származó bevételek közvetlen haszonélvezője is. A válaszadók szerint nem igazán vannak a változásoknak vesztesei, esetleg azok, akiket zavar „a nagyobb forgalom, a több parkoló autó vagy a fürdőből esetleg nyári időszakban a nagyobb kiszűrődő zaj” (P interjúpartner, férfi, vendégház-tulajdonos). A változások okozta konfliktusra, több kisebb apró problémát említettek az interjúpartnerek, illetve a helyi médiában is kisebb volumenű panaszok jelentek meg. Ezek közül kiemelendő a parkoló autók miatt kialakult konfliktusok, a fürdő szomszédságában élő lakosokat érintő zajterhelés és a megnövekedett forgalom miatt a régebben kialakított utak minőségi romlása. A konfliktusokkal kapcsolatban az egyik interjúpartner megjegyezte, hogy az lenne a fontos, ha a beruházók „megnyernék jobban a lakosságot, elmondanák az igazat, hogy ezt ezért csinálják” (B interjúpartner, férfi, fürdő szomszédságában élő lakos). Szerinte az információhiánnyal van baj, néha csak sodródna az emberek a változással és azt sem tudják, mi miért történik.

A bekövetkezett változások és a város sikerességének értékeléséhez fontosnak tartottam azt is megkérdezni az interjúpartnerektől, hogy szerintük mi tekinthető sikeres fejlesztésnek és van-e rá példa Mórahalom esetében. A sikeres fejlesztés fogalmát többféleképpen definiálták; volt, aki hosszabban, például: a sikeres fejlesztés egy olyan beruházás, amellyel „elégedettek, elsősorban akik ott dolgoznak, és akik igénybe veszik”. Sikeres egy fejlesztés, ha „...azokat a célokat beváltja a fejlesztés, amire megtervezték, azokat a funkciókat ellátja és jól látja el” (L interjúpartner, férfi, képviselő). De volt, aki csak röviden, tömören azt mondta, hogy sikeres egy fejlesztés, ha *van hozzádélka*. A megkérdezett interjúpartnerek mindegyike alapvetően sikeresnek tartotta a mórahalmi fejlesztéseket. Legsikeresebbként kiemelték a fürdő, illetve a 4 csillagos szálloda fejlesztését: „...közel élek a szállodához...néha beszédbe elegyedek itt a vendégekkel: meglepő módon nagyon elégedettek...nahát ezt tartom sikeresnek” (B interjúpartner, férfi, fürdő szomszédságában élő lakos). Sikertelen fejlesztésként elhangzott a Mórahalom határában kialakított csónakázó tó, amely egyrészt kihasználatlan, másrészt időről-időre kiszárad, így funkcióját veszti. Volt, aki a Cacao Club-ot (egy ifjúsági disco a város központjában) hozta fel példának, mely a régi mozi helyén épült és lett „inkább bírbedt, mint bíres ifjúsági szórakozóbely” (meg is szűntek a rendszeres hétfégi disco-k a létesítményben), ráadásul központi fekvése miatt az onnan kiszűrődő zaj nem csak a helyi lakosokat, hanem a turistákat is zavarta.

A turizmus jövője a városban az interjúpartnerek szerint egyrészt a makrogazdasági helyzet függvénye (volt, aki ezzel kapcsolatban pesszimista volt, de volt, aki szerint kilábalás következik hamarosan), valamint több interjúalany is megemlítette, hogy a Szerbiában bekövetkező esetleges változások, fejlesztések nagyban befolyásolhatják a fürdő jövőbeli sikeres működését (ezáltal a település sikerességét), hisz a vendégek egy jelentős része – hétköznap 40, hétfévén 60%-a – a Vajdaságból érkezik.

Az eddigi interjúk tapasztalatai tehát azt mutatják, hogy annak ellenére, hogy a változások viszonylag gyorsan következtek be, jelentős turistaforgalmat generálva, a helyi lakosoknak ez nem okozott problémát, a turizmusnak és a hozzá kapcsolódó fejlesztéseknek elsősorban pozitív hatásait látják és a településszerkezet változásait is jól fogadják.

ÖSSZEGZÉS

Mórahalmon az elmúlt 10 évben gyors és jelentős változások következtek be, melyek mind a statisztikai adatokban, mind a település arculatában, épületeiben tetten érhetők. Egyrészt folyamatosan változik a település morfológiai arculata, mely az általános városiasodási tendenciáknak megfelelően elsősorban a foghíjak beépítésében, a külső lakóövek kiterjedésében és az új középületek megjelenésében nyilvánul meg. Másrészt az idegenforgalomnak is nagy szerepe volt a változások generálásában, a település fejlődésében, a városkép alakításában, hiszen a turizmusfejlesztést integrálták a településfejlesztés egészébe. Míg kezdetben a turizmus, mint a mezőgazdasági termelést kiegészítő tevékenység jelent meg, napjainkban a település hosszú távú versenyképességének egyik kulcstényezőjeként tekintenek rá. Éppen ezért a településen rengeteget fordítottak a fürdő fejlesztéseire, s ezzel rövid idő alatt egy sikeres egészségturisztikai célterület jött létre. Mivel a város funkciói között az idegenforgalomnak egyre meghatározóbb szerep jut, ezért az elmúlt évtizedben számos barnamezős vagy alulhasznosított területet, régi épületet állítottak a turizmus szolgálatába. A turisztikai funkciót betöltő létesítmények a város központjában, a gyógyfürdő köré tömörülnek (onnan folyamatosan kiszorítva az egyéb funkciókat ellátó épületeket). Változott a beépítés milyensége is, a város központjában nőtt a horizontális zártság és már megjelenik a vertikális tagozódás is (pl. új Városháza, lakótömb). A településen egyre többen indítottak vállalkozást, nyitottak magánszálláshelyet, vagy kaptak munkát a turizmushoz kapcsolódóan. A településkép megújult, egységessé vált a város arculata. Az egyre vonzóbb kisvárosnak nőtt a lakossága, mely már a városi alaprajz jelentős bővülésében is megfigyelhető.

Az interjúk alapján a helyi lakosok elégedettek a város fejlődésével, élhető, sikeres kisvárosnak tartják Mórahalmot. A változásokkal kapcsolatban nagyobb volumenű konfliktus eddigi kutatásaim alapján nem jelentkezett a lakosok körében, alapvetően büszkék, identitásuk erősödött az évek során Mórahalom iránt.

IRODALOM

- AUBERT A. – BERKI M.** (2007): A nemzetközi és a hazai turizmus területi folyamatai, piaci tendenciái a globalizáció korában. In: Földrajzi Közlemények 131. évf. 3. sz. pp. 119-131.
- BECSEI J.** (1983): Békéscsaba, Békés, Gyula és tanyavilágának településmorfológiája. Akadémiai Kiadó, Budapest. 121. p.
- BENDER T.** (2005): A balneoterápia és a hidroterápia hatása mozgásszervi megbetegedésekben. Egy régi terápia újjászületése. In: LAM 15(12). pp. 921-926.
- BOROS L. – HEGEDŰS G. – PÁL V.** (2007): A globalizáció városképi hatásai a Dél-Alföldön. In: Sitányi L. (szerk.): I. Terület- és vidékfejlesztési konferencia. Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség, Kaposvár. pp. 167-174.
- CSAPÓ T. – KOCSIS ZS.** (2006): Szombathely településföldrajza. Savaria University Press, Szombathely. 179 p.

- CSAPÓ J. – PINTÉR R.** (2015): Adalékok vidéki településeink barnamezős területeinek turisztikai funkcióváltása kapcsán. In: Településföldrajzi Tanulmányok 4. évf. 1. sz. pp. 5-16.
- CSATÁRI B.** (2013): A magyar tanya. Tanyák az alföldi tájban. In: Országépítő 24. évf. 3. sz. pp. 35-38.
- ENYEDI GY.** (2012): Városi világ. Akadémiai Kiadó, Budapest. pp. 24-38.
- GARCÍA-ALTÉS, A.** (2005): The Development of Health Tourism Services. In: Annals of Tourism Research 32/1. pp. 262-266.
- GUSTAVO, N. S.** (2010): A 21st-Century Approach to Health Tourism Spas: The Case of Portugal. Journal of Hospitality and Tourism Management 17(1): p. 127.
- JUHÁSZ A.** (1992): Mórahalom – A település földje és népe. Mórahalom Város Önkormányzata, Mórahalom. pp. 20-125.
- KISS K. – TÖRÖK P.** (2001): Az egészségturizmus nemzetközi keresleti és kínálati trendjei. In: Turizmus Bulletin V/3. pp. 7-14.
- KŐSZEGFALVI GY.** (2012): A magyarországi településrendszer strukturális változása. Publikon Kiadó, Pécs. pp. 90-95.
- KŐSZEGFALVI GY. – TÓTH J.** (2001): Általános településföldrajz. In: Tóth J. (szerk.): Általános társadalomföldrajz I. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs. pp. 421-484.
- KRUPPA G.** (2005): A régió egyik kincse a gyógyturizmus. Gazdasági Tükörcső Magazin 5/3. pp. 44-45.
- MAK, A. – WONG, K. – CHANG, R.** (2009): Health or Self-indulgence? The Motivations and Characteristics of Spa-goers. International Journal of Tourism Research 11: pp. 185-199.
- MARTONNÉ E. K. – SZILÁGYI ZS.** (2008): A turizmus táj- és településformáló hatásai. In: Csorba P. – Fazekas I. (szerk.): Tájékozott és Tájökológia, II. Magyar Tájökológiai konferencia, Debrecen, pp. 459-469.
- MENDŐL T.** (1963): Általános településföldrajz. Akadémia Kiadó, Budapest. pp. 374-404.
- MESTER T.** (2003): Turisztikai trendek Európában. In: Turizmus Bulletin VII/4. pp. 39-42.
- MÉSZÁROS R.** (főszerk.) (1997): Magyarország megyei kézikönyvei. - Csongrád megye kézikönyve. – CEBA Kiadó, Budapest. pp. 389-404.
- MICHALKÓ G. – RÁTZ T. – TÓTH G. – KINCSES Á.** (2009): A gyógyfürdővel rendelkező magyarországi települések életminőségének vizsgálata. In: Területi Statisztika 12. (49.) évf. 2. sz. pp. 170-185.
- PÁL V. – UZZOLIA.** (2013): Az egészségi állapotot meghatározó természeti, demográfiai, történelmi, szociokulturális és gazdasági tényezők a világon. In: Ember I. – Pál V. – Tóth J. (szerk.): Egészségföldrajz. Medicina Könyvkiadó, Budapest. pp. 150-151.
- PIRISI G.** (2008): Kisvárosok differenciálódása társadalmi mutatók alapján. In: Csapó T. – Kocsis Zs. (szerk.): Nagyközségek és kisvárosok a térben. Savaria University Press, Szombathely. pp. 277-289.

SMITH, M. – PUCZKÓ L. (2010): Egészségturizmus: gyógyászat, wellness, holisztika. Akadémia Kiadó, Budapest. pp. 19-83.

SZÉCSY GY. (1967): Képek Mórahalom múltjából és jelenéből. Mórahalmi Tanács, Mórahalom. pp. 50-70.

TÓTH J. (2008): Óriásfalvak és/vagy kisvárosok – ma. In: Csapó T. – Kocsis Zs. (szerk.): Nagyközségek és kisvárosok a térben. Savaria University Press, Szombathely. pp. 10-18.

TÓTH Z. (1997): A települések világa. Ponte Press Kiadó, Pécs. 211 p.

Egyéb források:

Városfejlesztési Kézikönyv (2009). Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium, Területfejlesztésért és Építésügyért felelős Szakállamtitkárság, Második, javított kiadás. Pdf dokumentum. (Elérhető: http://www.terport.hu/webfm_send/3989) (Letöltés ideje: 2013.04.20.)